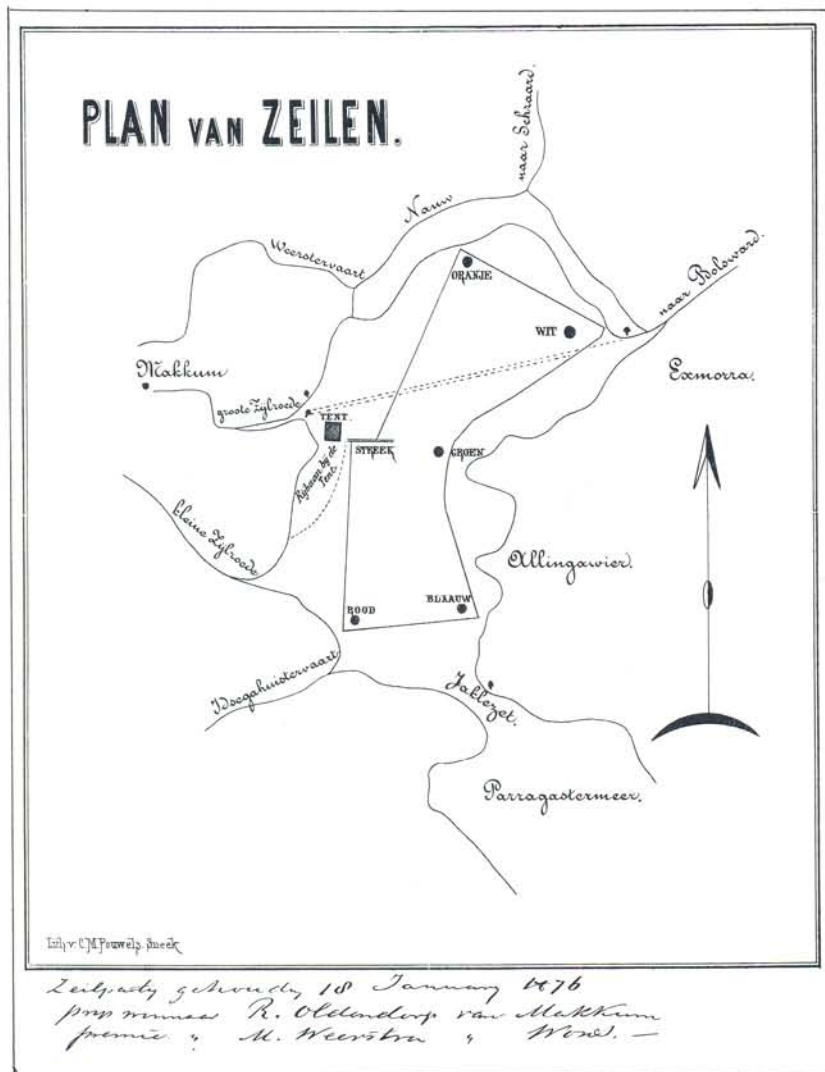

**IJSZEILEN OP HET MAKKUMER MEER
IN 1871 EN 1876**

'Plan van Zeilen' voor de ijszeilwedstrijd
op 18 januari 1876 op het Makkumer Meer.

Het hoogtepunt van een zomerréunie van de Stichting Stamboek Ronde- en Platbodemjachten is altijd het admiraalzeilen.

In eskaderverband, van zoveel mogelijk gelijke schepen, wordt dan eerst het generaal saluut gebracht aan de admiraal van de vloot, terwijl later op seinen van de admiraal en de eskader-commandanten bepaalde formaties worden gevaren.

Dit alles stoelt op een oud maritiem gebruik.

Op de geschiedenis van dit admiraalzeilen willen we hier nu niet verder ingaan. Daarover is zo voor en na al het een en ander gepubliceerd. Als het correct wordt uitgevoerd, is het een bijzonder spectaculair gezicht. Enige tijd geleden vonden wij, bij toeval, in ons familie-archief onder de papieren van de familie van onze grootmoeder Maas uit Makkum twee gedrukte stukken die betrekking hebben op het admiraalzeilen en het hardzeilen met ijsschuiten resp. uit 1871 en 1876. Het leek ons interessant deze eens te publiceren, temeer daar er vele punten van overeenkomst zijn met het varen in en op het water!

Het zeilen voor plezier op het ijs, met ijsschuitjes dus, is al heel oud. In het begin van de 17de eeuw wordt reeds van een ijsschuitje melding gemaakt. Het was hoogstwaarschijnlijk een navolging van Simon Stevin's zeilwagen. Pieter Jansz Twisck beschreef het in zijn 'Chroniick' op het jaar 1610 als volgt: 'hier bij moet ick noch ghedencken een ijsschuyt, bij onse burgers gemaect, waer mede nae mijn oordeel alsoo snel over ijs als met dese wagen over lant (hij doelt hier op de beroemde zeilwagen van Prins Maurits) can gheseylt worden. Jae dat meer is, met dese schuyt, die op ijzers staet, can soo veerdigh, 't welck swaerlijck te gheloven is, in

de wint op, over ende weer over la-veerende, gheseylt worden, tot grote verwonderinge van een yder die het aanschouwen'.

Terecht noemt Ter Gouw het zeilen met 'sleëscheepjes' het koudste vermaak dat ooit is uitgevonden, want er worden snelheden bereikt van wel 80 km per uur!

Vanouds werd het ijszeilen in Holland, Zeeland en Friesland op verschillende plaatsen beoefend.

De ijschuit zelf kon vrij eenvoudig gemaakt worden, immers men plaatste onder het scheepje een dwarsplank ter lengte van de helft à tweederde van het vaartuigje. Aan de uiteinden van deze plank kwamen twee van ijzers voorziene blokken. De dwarslegger ondersteunde het scheepje ongeveer ter plaatse van de mast, zodat de voorstevens er een eindje overheen stak. Vervolgens werd aan de achterkant van het schuitje eveneens een glijder geplaatst en tenslotte het met een helmstok bediende roer eveneens voorzien van een scherp ijzer, waardoor het op drie steunpunten staande bootje bestuurbaar werd. Er was de stuurman, die tevens de grootschoot bediende en de fokkenist, die tevens tot taak had bij het aan de wind zeilen het schuitje in evenwicht te houden. Daarbij was hij degene die de meeste wind ving en de grootste kans liep om bij een ongelukkige manoeuvre over het ijs te worden geslingerd. 1)

De schuitjes hadden in de 18de en 19de eeuw een bijzonder fraaie lijn en vorm en deden sterk denken aan ons eigen 'boatsje' 'Aurelia' van E.H. van der Zee (1883).

Het Zuiderzeemuseum te Enkhuizen heeft nog de ijstjotter 'Sperwer' uit de 18de eeuw (afb.).

Ook het ijschuitje 'Grote Pier', dat in 1870 eigendom was van de familie Maas in Makkum, en mededinger in

de hierna te beschrijven Hardzeilpartij op het Makkumermeer in 1876, had een dergelijk model met veel snijwerk en een roerversiering. Dit unieke schuitje, dat helaas verloren is gegaan, troffen wij reeds aan in de boedel van burgemeester Anne Clases te Hindeloopen in 1792, waaruit het via vererving door de familie Tjebbes eigendom werd van de familie Maas.

Gaan wij thans over tot de Makkumer Ijsfestijnen.

In de Leeuwarder Courant van vrijdag 13 januari 1871 verscheen de volgende advertentie:

Admiraal-zeilpartij met Ijsschuiten te Makkum op Dingsdag 17 Januarij 1871 's middags 1 uur, worden Eigenaars van Ijsschepen bij dezen uitgenoodigd tot het houden eener ADMIRAAL-ZEILPARTIJ op het Makkumermeer.

De Commissie verzoekt ene spoedige aangifte en noodigt tevens alle gezagvoerders uit tot eenen gemeenschappelijk Maaltijd omstreeks 12 uur. (Alles ijs en weder dienende).

Namens de Commissie:

J.H. Kingma

Interessant is te lezen, dat de deelnemers uitgenodigd werden voor een

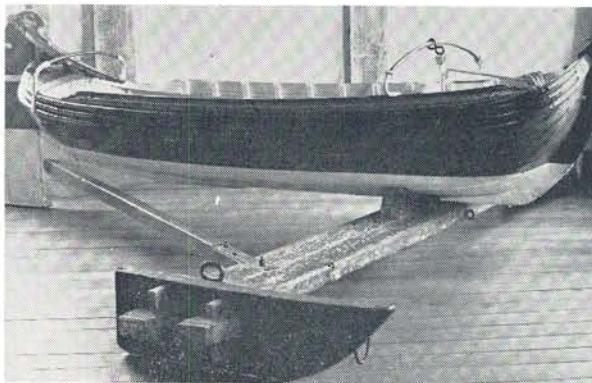
maaltijd. Reeds de voorloper van de latere gemeenschappelijke maaltijden tijdens de reünies der Stichting?

Twee dagen later, het vroege gelukkig nog steeds, wederom een advertentie in de Leeuwarder Courant, maar dan is het programma in zoverre gewijzigd, dat men 's morgens om 11 uur wil admiraalzeilen en 's middags om 2 uur hardzeilen, waarvoor als prijs een kristallen sigarenstander met zilver gemonteerd en als premie een vlag worden uitgelooft, terwijl de prijsuitdeling zal plaats vinden in het 'Sociëteits-Loocaal' in 'De Prins' te Makkum.

De prijzen zijn traditioneel voor zeilwedstrijden in Friesland. 2)

De leden van de commissie waren de notabelen van Makkum: Kingma, Maas, Britzel en Ledeboer en zij beschikten in 'De Prins' over een eigen lokaliteit, waar zij geregeld sociëteit hielden. Het was dan ook op 'eigen terrein' dat zij de prijzen wilden uitreiken! 3)

Alles wees er op, dat 17 jan. 1871 een unieke dag zou worden. Teneinde het Admiraalzeilen goed te laten verlopen, had de commissie een 'Reglement' opgesteld, dat wij hier in extenso laten volgen:

Ijstjotter 'Sperwer', tweede helft 18de eeuw. Zuiderzeemuseum, Enkhuizen. Ontleend aan 'Hollandse Winters' van A.M. Meijerman, Hilversum 1976

REGLEMENT OP HET
ADMIRAALZEILEN
MET IJSSCHUITEN
OP HET MEER TE MAKKUM
DEN 17 JANUARIJ 1871

- Art. 1 *Ieder deelnemer legge zijn vaartuig 's morgens 10 uur op de door de directie te bepalen plaats.*
- Art. 2 *Als versiering brenge men aan, vlaggen en wimpels. Alleen het ADMIRAALSCHIP voert den vlag ten top, terwijl de VICE-ADMIRAAL den breedten wimpel voert, en de overigen de lange wimpel. Alle schepen voeren de Nederlandsche Vlag aan den gaffel, benevens het numervlagje, overigens wordt verdere versiering met vlaggen, hoe en waar ook, gaarne gezien.*
- Art. 3 *Er worden drie salvo's gegeven tot sein van afvaart.*
- Art. 4 *De Admiraal vaart eerst af; elk schip volgt hem beurt voor beurt, volgens zijn nummer; is de Admiraal de rij gepasseerd, dan blijft hij weer leggen en laat hij de schepen passeren, die ook weer nummersgewijze zich posteren. Na het alsdan te geven sein, door middel van een schot, vertrekt de Admiraal andermaal en volgen de schepen op voorgeschreven wijze; en wel, ieder op zijn nummer achter elkander.*
- Art. 5 *Ieder deelnemer is verplicht zooveel mogelijk op een en dezelfde afstand van elkander te zeilen; en deze af-*
- stand ferm ruim te nemen, ter voorkoming van ongelukken. Dit moet worden gezocht in het schootvieren en slingeren.*
- Art. 6 *Er zullen op het Meer drie rustpunten zijn: één op het midden van het Meer, No. 1, zijnde de Directietent; No. 2, op de hoogte van Idsegahuisen, en No. 3, aan de noordzijde van het Meer. De commissie kan hierin echter verandering maken naar gelang der rigting van den wind.*
- Art. 7 *Op het midden van het Meer zal tweemaal; op ieder ander rustpunt eenmaal worden stilgehouden, alsdan passeren telkens de schepen den Admiraal, en bij het afgaan de Admiraal de schepen.*
- Art. 8 *Wanneer de schepen voor de tweede maal op rustpunt No. 1 komen, worden er drie salvo's gegeven tot sluiting van de partij.*
- Art. 9 *Punt No. 1 en de afvaartplaats zullen elk voorzien worden van een stuk geschut, welke door een vertrouwd man moeten worden bediend, die telkens moeten salueeren wanneer de vloot passeert.*
- Art. 10 *Alleen dáár, waar de door de commissie op te geven bakens zijn gesteld, mogen de schepen de rijbanen over het Meer passeren.*

ONDERLINGE SEINBEPALINGEN

Het Admiraalschip voert eene roode, witte en blauwe seinvlag.

De roode vlag duidt aan, dat de linie zich in twee sectiën moet verdeelen. De sectie 'VICE-ADMIRAAL' houdt zich aan boordzijde van den Admiraal.

De sectie 'ADMIRAAL' mindert zeil tot dat dit eskader op zijn post is en zeilen verder gelijk op.

Het plan tot wending wordt aangegeven door een schot van het Admiraalschip.

Het hijschen van de witte vlag is het sein om in de rigting van (kan nader worden bepaald) jagt te maken en verkenning te doen. 4)

Wanneer de blauwe vlag wordt geheschen voege een ieder zich weder bij zijn eskader en zeilt men alzoo op. Worden roode en witte vlag tegelijk geheschen, dan begeven zich desectiën in rechte linie, n.l. alle schepen achter elkander'.

De voorbereidingen waren getroffen, er hadden zich een tiental ijsschuiten opgegeven, alleen het moest blijven vriezen. En zoals het zo vaak met dergelijke 'ijs en weder dienende' festijnen gaat, de weergoden waren niet met de commissie. Op maandag 16 januari 1871 begon het flink te dooien en de dooi zette door, zodat de Makkumers helaas moesten besluiten hun admiraalzeilen en hardzeilen af te gelasten. Jammer, heel jammer, want een unieke gebeurtenis kon daardoor niet plaats vinden. Of alleen de dooi hier spelbreker was, of dat er andere oorzaken waren, wij weten het niet. Wel weten we uit de Leeuwarder Courant van 27 jan. 1871 het volgende:

Lemmer 25 Januarij: De eigenaar van een ijsboot in deze gemeente heeft gisteren met zijn vaartuig een reisje gemaakt naar Urk en terug, voorwaar een bewijs van de nog bestaande

sterkte van het ijs op de Zuiderzee. Men zou zo zeggen . . . maar laten we zwijgen!

Vijf jaar later greep men in Makkum weer zijn kans en deze keer zou het slagen!

De Leeuwarder Courant van 16 Januarij 1876 bevat de volgende advertentie:

Hardzeilpartij van Ijsbooten op het Makkumermeer bij Makkum. (Ijs en weder dienende).

Dingsdag 18 Januarij 1876 aanvang 12 uur. Prijs een voorwerp in zilver. Aangifte des morgens voor elf uur in 'De Prins' te Makkum.

De commissie:

*W. Maas, A.W.F. Bochard,
E.H.P. Kingma, R. Kingma,
C.C. Ledeboer.*

U ziet, de commissie bepaalde zich thans uitsluitend tot hardzeilen en bestond wederom uit notabelen van Makkum, waar behalve de heer Bochardt, de anderen alle familie van elkaar waren.

W. Maas, een broer onzer grootmoeder, en notaris C.C. Ledeboer waren zwagers en weer neven van de Kingma's.

Van deze Hardzeilpartij is het reglement en de lijst van deelnemers eveneens in ons familie-archief bewaard gebleven:

Ijsschuitje voor het vertrek. Litho van Anna Kobell, omstreeks 1830. Ontleend aan 'Hollandse winters' van A.M. Meijerman, Hilversum 1976.

HARDZEILPARTIJ
MET
IJSBOOTE
OP
HET MAKKUMER MEER,
BIJ MAKKUM
OP DINGSDAG 18 JANUARIJ 1876,
's MIDDAGS 12 UUR

REGLEMENT

Art. 1 Alle ijsbooten zonder onderscheid van grootte worden toegelaten, mits tot genoeg der directie zijnde. Art. 2 De aangifte tot deelneming met opgave van de namen der eigenaren en der booten zoomede de woonplaatsen moet geschieden vóór des morgens 11 ure van bovengemelden dag in het logement de Prins te Makkum. Art. 3 De loting geschiedt ten 11 ure. Voor de niet tegenwoordigen wordt door de directie getrokken. Art. 4 Niemand mag zijn nummer verruilen. Art. 5 De mededingers zullen des middags precies ten 12 ure bij de directie-tent present moeten zijn. Art. 6 Hij die op zijne beurt niet ter bestemder plaatse tegenwoordig is, heeft zijn partij verloren. Art. 7 Het laagste nummer zeilt altijd van de loefzijde van zijne partij af. Art. 8 Bij het afzeilen moeten de booten met de slepers op de streek liggen. Art. 9 De zeilers moeten volgens de rigting, op bijgaande kaart aangegeven, zeilen. (zie afb. 3).	De afvaart wordt aangekondigd door een kanonschot. Wanneer de afvaart onevenredig geschiedt, kunnen de keurmeesters gelasten dat op nieuw gezeild wordt. Art. 10 Geene reclames mogen worden ingebracht wegens averij of eenig beletsel van welken aard ook. Art. 11 Ieder mag zeil voeren naar goedvinden, doch afgevaaren zijnde geen zeil vermeerderen. Art. 12 Het gebruiken van schaatzen of ijssporen, zoomede het vooruitschuiven der booten is verboden. Art. 13 De afvaart geschiedt van af de directie-tent en zeilt men vervolgens om de bakens met de roode, blaauwe, groene, witte en oranje vlaggen naar de directie-tent, in de rigting als op nevensgaand kaartje is aangeduid. Art. 14 De vorgemelde rondte zal zoo vele malen moeten afgelegd worden als er vlaggen aan de seinpaal, bij de directie-tent, worden geheschen, terwijl de laatste rondte wordt kenbaar gemaakt door het hijschen eener witte vlag.	Art. 15 Die na de aangekondigde laatste rondte van iedere lijst het eerst met het roer over de streek is, wint zijne partij. Art. 16 Die zijne partij verloren heeft, mag niet op de meer zeilen. Art. 17 Voorts zijn van toepassing de regelen, bij hardzeilpartijen gebruikelijk, terwijl alle geschillen door de keurmeesters worden beslist zonder ruggespraak. Keurmeesters: De Directie: P. Ridders W. Maas J. Zwaga E.P.H. Kingma H. van Dijk A.W.F. Bochart A. Bijlsma R. Kingma C.C. Ledeboer Men wordt gewaarschuwd, ter voorkoming van ongelukken, tijdens de zeilpartij niet over de meer te gaan, maar aan de oevers te blijven. Bij de directie-tent is eene afgebakende rijd baan. Bij de prijsuitdeeling ten 6½ ure op het Sociëteitslocaal wordt alleen toegang verleend aan hen die voorzien zijn van een bewijs. Voor 25 cents worden bewijzen van toegang afgegeven voor de tent, rijd baan en prijsuitdeeling'.

De lijst van deelnemers bevat de volgende namen:

1. R. Oldendorp, Makkum met
'Spitsbergen'
  2. M. Maas J.W.zn., Makkum met
'Grote Pier'
  3. M.R. Weerstra, Wons met
'Novazembla'
  4. Fr. Burghgraef, Wons met
'Zeillust'
  5. P.M. van der Zee, Makkum met
'Lietze Wiebren'
  6. D. de Boer, Workum met 'Diana'
- Zij waren afkomstig uit Makkum en naaste omgeving.

Dank zij de Leeuwarder Courant zijn we ingelicht over het verloop van de wedstrijd en de namen van de prijswinnaars:

Makkum 18 Januarij. Heden had op het Makkumermeer de aangekondigde zeilwedstrijd met ijsbooten plaats. Ofschoon het weer op dezen dag nogal iets te wenschen overliet, werd toch door heeren directeuren beslo-

ten de voorgenomen zeilwedstrijd te doen doorgaan, hopende dat de reeds verdwenen mist van gisteren voor heldere lucht zoude plaats maken, en, de uitkomst bewees, dat hunne hoop niet beschaamd werd. Reeds op den voormiddag brak de zon met heldere stralen door en nu was in Makkum, op en om het meer alles in beweging.

Van de aangegeven booten waren slechts vijf bij den wedstrijd aanwezig, zijnde de boot van den heer De Boer van Workum, door ongeval verhinderd de zeilpartij bij te wonen. Het mogt aan de 'Spitsbergen' van R. Oldendorp van Makkum, gelukken den prijs, een zeer fraai met zilver gemonteerd sigarenstel (5), te behalen, terwijl aan de 'Novazembla' van M.R. Weerstra van Wons, als premie een zilveren luciferdoosje werd aangeboden, waarna aan de beide schippers, bestuurders der booten, eene gratificatie ad f 2,50 werd ter hand gesteld'. 6)

Tot zover dit verslag van het verloop der wedstrijd.

De Makkumermeer is kort daarop drooggelegd, evenals de Parregaster- en Workumermeer. Ijszeilwedstrijden zijn daar niet meer gehouden. De boeren namen bezit van dit slechte land.

Is het een wonder dat er enige jaren geleden stemmen zijn opgegaan om de drie meren weer in ere te herstellen en daardoor een uitwijkmogelijkheid te krijgen voor de steeds toememende recreatie te water? Nog zijn de kosten te hoog. Maar wie weet, misschien kan in de verre toekomst wederom een dergelijke 'Hardzeilpartij met Ijsschuiten' worden gehouden!

H.G. van Slooten

NOTEN:

- 1) A.M. Meijerman, Hollandse winters, blz. 161, Hilversum, 1967.
- 2) H.G. van Slooten, Gedenkboek Kon. Zeilver. Oostergoo 1848-1973. z-j-
- 3) Jhr. Drs. M.J. van Lennep, 'De Makkumer sociëteit De Eendracht en de politieverordening der gemeente Wonseradeel.
In: De Vrije Fries 1974 pag. 56 e.v. waar omstandig over deze Makkumer instelling wordt verhaald.
- 4) Hier typisch de maritieme oorsprong van het Admiraalzeilen!
- 5) Kennelijk overgehouden van de, in 1871, niet doorgegangene wedstrijd.
- 6) Zoals ook bij zeilwedstrijden in die tijd werden de schepen bestuurd door schippers, terwijl de heren-eigenaars meestal niet aan boord waren en van de wal de verrichtingen gade sloegen!